

NECESSITY OF FORESIGHT STUDIES FOR FORECASTING PROCESSES ASSOCIATED WITH ELDERLY PEOPLE IN BULGARIA

GEORGI KOLEV

PROFESSOR DSC

FIRST VICE RECTOR OF KONSTANTIN PRES LAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN
HEAD OF THE DEPARTMENT "SOCIAL WORK" AT KONSTANTIN PRES LAVSKY –
UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

GOSHOKOLEV@ABV.BG

ABSTRACT: MODERNIZATION OF LONG-TERM CARE AND ENSURE EQUAL OPPORTUNITIES FOR ACCESS TO SOCIAL SERVICES FOR THE ELDERLY AND SOLIDARITY BETWEEN GENERATIONS CAN TAKE PLACE IN BULGARIA IN THE WAY OF PROGRAMS AND PLANS DESIGNED "PIECE" AS A RESULT OF EXTENSIVE STUDIES KNOWN IN RESEARCH AND SCIENTIFIC SPACE AS FORESIGHT. IN CONCLUSION IT CAN BE SAID THAT THE OPERATIONAL OBJECTIVES AND TASKS, WHICH WOULD BE ENSHRINED IN A POSSIBLE BULGARIAN FORESIGHT TO IDENTIFY THE PROBLEMS OF THE ELDERLY ARE MAINLY RELATED TO ENSURING CONDITIONS FOR THE WORKING LIFE OF OLDER PEOPLE; PROVIDING OPPORTUNITIES FOR ACTIVE LIFE OF PEOPLE OF RETIREMENT AGE; PROVIDING CONDITIONS FOR ACCESS TO HEALTH SERVICES AND EXTENDING THE LIFE OF OLDER PEOPLE IN GOOD HEALTH AND OTHERS.

KEY WORDS: FORESIGHT, ELDERLY, VISION FOR THE FUTURE

Модернизирането на дългосрочните грижи и осигуряване на равни възможности за достъп до социални услуги за възрастни, както и солидарността между поколенията може да се осъществи в България не по пътя на програми и планове, създадени „на парче“, а в резултат на задълбочени проучвания, познати в изследователското и научно пространство като Форсайт.

Форсайт (от англ. ез. „foresight“ – „предвиждане“, поглед в бъдещето) се разглежда като най-ефективния инструмент при формирането на приоритетите в областта на науката и технологиите, икономиката, правителството и обществото [5], [11]. Той представлява система от експертни оценки по стратегически направления за обществото, за установяване на технологични пробиви, които биха могли да окажат въздействие върху икономиката и обществото в средносрочен и дългосрочен план. Форсайтът е много по-всеобхватен подход в сравнение с традиционните прогнозиране и стратегическо планиране.

Форсайтът има следните характеристики [5], [11], [14]:

- насочен е към идентифициране на технологични и иновационни пробиви;
- прогнозите и стратегията обикновено се формулират от един тесен кръг експерти, а Форсайтът включва разработването на обща визия за бъдещето, от различни групи експерти от средите на науката, бизнеса, правителството, широката общественост;

- *чрез експертните оценки се очертават перспективите на иновативното развитие, свързани с напредъка на науката и технологиите, възможните технологични хоризонти, които могат да бъдат постигнати, и на вероятните ефекти върху икономиката и обществото; в противовес на предвиждането, форсайт - прогнозата в повечето случаи е свързана с трудноуправляеми събития; стратегията е по-близо до предвиждането, тъй като включва разработването на план за управление на събития, за да се постигне желаният резултат - стратегическа цел.*

Според резултатите от Форсайта се изработват проекти на т. нар. „пътни карти”, за решаване на въпроси за формиране на бъдещето. Това са разработки на дългосрочно прогнозиране в бъдещ период от 25 - 30 години, които са свързани със стратегии за развитие на икономиката, науката, технологиите, насочени към подобряване на конкурентоспособността и максимално развитие на социално-икономическата сфера. Чрез Форсайта се определя вероятният сценарий за отделните клонове на науката и технологиите, очертават се потенциалните технологични хоризонти и развитието на отделни обществени сектори [10], [11].

В този контекст, с оглед тревожното нарастване на възрастното население в България, Европа и света [1], [7], [13] се налага идеята за провеждането на Форсайт, насочен към прогнозиране социалните, демографските и икономическите проблеми, свързани с обозримото бъдеще на това население, тъй като това корелира с цялостното развитие на нацията и държавата. Всички познати социологически методи и техники биха представили една актуална картина на проблема, докато един Форсайт може да представи визия на индикираните актуални проблеми, тяхното бъдещо развитие и предотвратяване на евентуалните бъдещи негативни последици за страната.

При реализирането на Форсайт за индикиране и прогнозиране на многоаспектните проблеми, свързани с възрастните хора, е насочен преди сичко с избор на подходящи прогностични методи. При този избор е необходимо да се вземат предвид много фактори: време и ресурсни ограничения, наличието на достатъчен брой от висококвалифицирани експерти, достъп до информационни източници и др. Ключът за успеха на Форсайта е да се използват техники, които гарантират ефективната работа на експертите и изследователите. Най-популярни между познатите техники са [5]:

1. Литературно прогнозиране - Първите исторически известни инструменти за дългосрочно прогнозиране са литературните произведения за бъдещето. Литературните светове могат да симулират различни сценарии на технологичното и социалното развитие, както и да проучат характеристиките на човешкото поведение в социална и технологична среда. Тези произведения имат голямо влияние върху обществото, тъй като сложни сами по себе си теми, представляващи дългосрочното развитие на човечеството, се представят в разбираема и приемлива форма [14]. Научна литература за проблемите на възрастните хора има налице на книжния пазар. Освен това периодичния печат през последните 1 - 2 години изобилства с материалите отразяващи темата. Така, че един български Форсайт за активния живот на възрастните хора има достатъчна литературна база, която да служи като отправна изследователска точка.

2. Метод Делфи – Това е един от най-популярните и централните методи при Форсайт изследванията. При него обикновено се прави допитване до определен брой експерти, в няколко кръга, при пълна анонимност, до постигане на консенсус. В това си

качество методът се използва най-много в САЩ, Япония, Германия, Великобритания и редица други страни. Използването на Делфи в рамките на Форсайт предполага сериозен подбор на висококвалифицирани експерти, създаване на експертни панели по отделни направления, с разработване на списък с тези потенциални научно-технологични, икономически и обществени постижения, очакващи се в дългосрочна перспектива от 25 - 30 г. Експертите оценяват значението на всяка тема по отношение развитието на икономиката, обществото, от гледна точка на ресурсите и потенциалните пречки пред прилагането. Резултатите от проучването включват оценка резюме за всяка тема, както и аналитични доклади по най-важните области [14], [3]. В български условия провеждането на един национален Метод Делфи може да подпомогне изграждането на национална и политическа рамка за идентифициране на сфери и възможности за предприемане на действия в отговор на застаряването на населението.

3. Идентифициране на върхови технологии - Този Форсайт-метод се използва най-вече в САЩ, Франция, Чехия и други европейски страни. Списъкът на технологиите с върхово значение се основава на знанията на експерти с най-висока квалификация в съответните области. За да участват в проекта, обикновено се привличат повече от 200 експерти, като времевият хоризонт на прогнозата е от 5 до 10 години. Предварителният списък на технологиите от върхово значение се основава на експертни проучвания и интервюта. След това той се обсъжда в рамките на специални панели и фокус групи, където се прави окончателният им подбор и утвърждаване на окончателен списък. Понякога се използва *еталонен анализ (benchmarking)*, т. е. сравнения с други страни или региони, което позволява не само да се определи технологичното развитие в дадената страна, но и да се съотнесе то до нивото на световните лидери, за да разкрие степента на изоставането и да се разработи стратегия за ускоряване на технологичното развитие в секторите с най-голям потенциал за иновации [14], [11], [12]. Използването на този метод в рамките на български Форсайт по проблемите на възрастните хора ще даде възможност за изучаването и прилагането на иновативни идеи, свързани с най-добрите световни и европейски практики, и изследователски екипи в областта на активния живот на възрастните.

4. Експертни комисии – Методът се използва в почти всички Форсайт проекти. Експертни групи от 12 - 20 души, в продължение на няколко месеца мислят за възможните прогнози по дадена тема, като се използват най-новите аналитични и информационни материали и подходи. При Методът на експертните комисии се осигурява откритост за далновидността за стотици хора. Неговите основни предимства са наличието на експерти в процеса на взаимодействието между различните научни дисциплини и области на дейност, които трудно се организират в други условия [14].

Методът може да допълва останалите подходи в областта на технологичното прогнозиране. България разполага с експерти в областта на социалната работа с възрастни хора, ситуирани както в държавни институции – МТСП, АСП, ДСП и др., така и в образователно-изследователски научни звена – университети, институти и др., които, без съмнение, могат да бъдат високопродуктивни в реализирането на Форсайт, свързан с активния живот на възрастните хора.

5. Пътни карти (Технологично картографиране). Методът на пътните карти (Technology Roadmap) е разработен в края на 70-те години от компанията „Моторола“ (Motorola). Той се използва за развитието и формирането на дългосрочни стратегии за развитието на технологичната индустрия или на голяма компания. Например, вторият британски Форсайт е използван за областта на транспорта. В него участват експерти,

представляващи ключови позиции в бизнеса - маркетинг, финанси, производствена инфраструктура, технологии, научни изследвания и развитие. „Пътна карта” илюстрира етапите на прехода от сегашното състояние на фазите на развитие в дългосрочен план чрез синхронно развитие на технологии, продукти, услуги, бизнес и пазар. Основното предимство на метода е да се разработи последователна визия на дългосрочните цели на промишлеността или на фирмата [14], [5], [2].

Такива пътни карти могат да бъдат разработени и в рамките на Форсайт за прогнозиране проблемите, свързани с възрастните хора в България. Чрез тях могат да се определят възможните начини за развитието на процесите в бъдеще, въз основа на които да се очертаят дългосрочните приоритети. Пътната карта предполага, че бъдещето на възрастните хора по определен начин е вече определено и се осигурява рамка за неговото изпълнение.

Подготвените в рамките на Форсайта пътни карти са ключови инструменти за политическата дейност, обезпечаваща жизнения стандарт на възрастните хора в една страна, защото:

- дават възможност за формиране на единен и съгласуван сценарий за бъдещо развитие на процесите, свързани с тях;
- явяват се основа за развитието на стратегиите и целите поставени пред обществото за осигуряване благополучието на възрастните хора;
- стоят в основата за важните решения в проблемни и конфликтни ситуации, които могат да възникнат по отношение на тях;
- служат за отправна точка при координирането на обществения и политическия живот на страната и като база за предизвикване на специфично действие на различните участници на политическо и обществено пространство по посока осигуряване активен живот на възрастните хора.

В заключение може да се каже, че оперативните цели и задачи, които биха били заложили в един евентуален български Форсайт за идентифициране проблемите на възрастните са свързани главно с: осигуряване на условия за активен трудов живот на възрастните хора; осигуряване на възможности за активен живот на хората в пенсионна възраст; осигуряване на условия за достъп до здравни услуги и удължаване на живота на възрастните хора в добро здраве; осигуряване на условия за достъп до образование, за учене през целия живот, за повишаване на квалификацията и за преквалификация с оглед на подобряване на трудовата и социалната мобилност на възрастните хора; развитие и модернизирание на дългосрочните грижи и осигуряване на равни възможности за достъп до социални услуги за възрастни; развитие на доброволчеството и солидарност между поколенията.

Значението на такъв Форсайт се отнася до създаване на условия за постигане на икономически растеж, устойчиво развитие на социалните системи, подобряване на стандарта и качеството на живот на хората и изграждане на сплотено общество.

Чрез Форсайт може да се формира бъдещата работа, свързана с възрастните хора чрез изготвяне на консенсусна визия за развитието ѝ. При това няма да се прогнозира еднозначно. Основното е, че при него ще се изработят алтернативи за развитието на социалната работа с възрастните, които да дадат възможност за избор в настоящето. Достигането на една или друга визия в това отношение ще зависи изключително много от създаване на необходимите предпоставки и предприемане на действия в настоящето. Форсайтът подпомага и процеса на планиране посредством предложения

за действия, които трябва да се предприемат към момента, за се постиганат желаните резултати. В процеса на използването му могат да се разработват политики и стратегии като се посочват алтернативи за развитие, и съответно възможностите за предпоставяне на това развитие.

REFERENCES:

1. **National concept to promote active aging in Bulgaria:** Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България (2012-2030 г.)
2. **Sokolov, A., 2007:** Соколов, А., Взгляд в бъдеще, Форсайт, №1 (1) 2007
3. **Kukushkina, S., 2007:** Кукушкина, С., Метод Делфи в Форсайт-проектите, Форсайт №1 (1), 2007
4. **Tretyak, P., 2007:** Третъак, П., Структура Форсайта, 2007
5. **Tretyak, P., 2007:** Третъак, П., Форсайт как технология на активното предвидение, 2007
6. **Daheim, C., G. Uerz, G., 2008:** Corporate Foresight in Europe: from trend based logics to open foresight, Technology Analysis & Strategic Management, vol. 20, pp. 321-336, 2008
7. **Newsletters UN Department of demography, 2010:** Demographic and Social Statistics, World Population and Housing Census Programme, 2010
8. **Ratcliffe, J., 2005:** Challenges for Corporate Foresight: Towards Strategic Prospective Through Scenario Thinking (presented at the conference "Foresight Management in Corporations and Public Organizations", Helsinki, 2005
9. **Rohrbeck, R., Gemuenden, H., 2011:** Corporate Foresight: Its Three Roles in Enhancing the Innovation Capacity of a Firm Technological Forecasting and Social Change, 78 (2), 231–243, 2011
10. **Rohrbeck, R., Mahdjour, S., Knab, S., Frese, T., 2009:** Benchmarking Report - Strategic Foresight in Multinational Companies Report of the European Corporate Foresight, Group: Berlin, Germany, 2009
11. **Rohrbeck, R., 2010:** Corporate Foresight: Towards a Maturity Model for the Future Orientation of a Firm, Springer Series: Contributions to Management Science, Heidelberg and New York, 2010
12. **Schwarz, J.-O., 2008:** Assessing the future of futures studies in management, Futures, Vol. 40, Iss. 3, 237-246, 2008
13. **Statistical Bulletin, Eurostat Bulletin of the World Health Organization, 4/2012**
14. **Unido Technology Foresight Manual, 2005:** United Nations Industrial Development Organization, 2005
15. **Van Steenberg, B., 2005:** Scenarios As a Powerful Tool for Public Policy. As presented at the Prague Workshop on Futures Studies Methodology, Oct. Vienna, Vol. 1. P. 8, 2005